

Záró-beszámoló az NKFP 6-126-2005 számú, Jedlik Ányos program keretében lezajlott kutatásról

A kutatási projekt címe:

*Tudás és társadalom kommunikációja – a tudományos kutatás és
technológiai fejlesztés társadalmi jelenléte*

A kutatási projekt alcíme:

*A Mindentudás Egyeteme és a World Science Forum – Budapest programok elméleti
feldolgozása a tudás disszeminációja, valamint a kutatás-fejlesztési politika társadalmi
támogatása érdekében*

Kedvezményezett: Tudástársadalom Közhasznú Alapítvány

Együttműködő partner: Mindentudás Egyeteme Kht.

Projektvezető: dr. Fábri György

Budapest, 2007. január

Tartalom

Bevezető	3
A projekt céljai	4
Megelőző tevékenységek	6
a., „Knowledge and Society”: a World Science Forum - Budapest 2003 tudományos programja ...	6
b., Tudás és társadalom: a Mindentudás Egyeteme tudományos és kommunikációs programja	8
A projekt által megvalósított tevékenységek	9
1. A projekt szakmai előzményei során megkezdett kutatási és kommunikációs programok összegzése és a kitűzött céloknek megfelelő elméleti feldolgozása.	9
a., A „Tudás, etika és felelősség” kutatási program	9
b., A „Tudomány kommunikációja – Tudomány a médiában” kutatási program	12
2. Eredmények, disszemináció	14
a., Konferenciák	14
b., a PEST modell hazai kidolgozása	15
c., Kötetek	16
3. Termékfejlesztés	18
Összegzés	21

Bevezető

A Tudástársadalom Közhasznú Alapítvány és a Mindentudás Egyeteme Kht. 2005 nyarán nyújtotta be pályázatát a Nemzeti Kutatási Fejlesztési Hivatalhoz. Az eredeti koncepcióban szereplő célkitűzéseket és kötelezettségvállalásokat 2005. október 1. és 2007. december 31. között kívántuk megvalósítani. A kedvező pályázati elbírálásban megítélt összeg azonban nem fedezte a teljes programot, ezért a tervezett feladatokat át kellett alakítanunk. A módosítások során továbbra is az eredeti célkitűzések megvalósítását tartottuk szem előtt.

Most, amint azt a program lezárásakor összegyűjtött dokumentáció mutatja, az elmúlt bő egy év eseményei, kiadványai és kialakult szellemi műhelyének tevékenysége alapján a program sikere széles körben nyert visszaigazolást. Ehhez nagyban hozzájárult, hogy a pályázat megvalósítása érdekében létrejött konzorcium két tagja között, valamint a projekt valamennyi résztvevője között megfelelő és igen eredményes munkakapcsolat működött.

A különféle munkafázisok feladatainak ellátásában szinte minden munkatárs részt vett az Alapítvány és a Mindentudás Egyeteme stábjának teljes támogatása mellett.

A 15 hónapos közös munka lehetőséget nyújtott egy csapat kialakulására, összeszokására, s ezzel egy új szakmai műhely jött létre. Ez a közösség már bizonyított, képes volt teljesíteni a projekt kötelezettségvállalásait. F fiatal kutatóink, akik e program jóvoltából anyagi támogatásban részesültek, kiemelkedő szakmai (és sokszor szervezői) munkával honorálták a kapott lehetőséget.

Rendezvényeink, kiadványaink, termékeink révén ezen új műhely, s az általa megvalósított eredmények publicitást kaptak a hozzáértő hazai és nemzetközi szakmai és szélesebb közvélemény előtt, csökkentve a tudománykommunikációban rejlő itthoni lehetőségek kihasználatlanságát, s növelve az Európai Unió pályázati lehetőségei kiaknázhatóságát.

Kiemelten fontos tényezője volt a sikernek, hogy programunk mindvégig élvezte a Magyar Tudományos Akadémia szakmai és szervezeti támogatását. Az is segítette a munka eredményességét, hogy az MTA kommunikációs tevékenységében közvetlenül is hasznosultak a projekt fejlesztései, s ezzel konkrét tudománykommunikációs közegben folyhatott a munka.

A projekt céljai

A pályázati projektünk közvetlen célkitűzései a következők voltak:

- a nemzetközi tudományos élet számára is releváns tudományszociológiai, filozófiai, tudományszervezeti és a K+F politikához szempontokat kínáló elméleti kutatások folytatása a magyar tudományos élet két nagysikerű programja, a World Science Forum (WSF) - Budapest és a Mindentudás Egyeteme szakmai munkái során szerzett tapasztalatok feldolgozásával;
- a technológiai és alapkutatási tevékenységek társadalmi kommunikációját erősítő szolgáltatások kifejlesztése a magyarországi kutatási hálózat számára.

A program újdonságértékét a kommunikációs és mediális szempontok alkalmazása és reflektálása adta a hagyományos tudományszociológiai és tudományfilozófiai, valamint kutatás-szervezeti vizsgálatokra.

Hasznosulása a programok sikeres folytatásában, a magyar kutatás-fejlesztési szféra társadalmi érzékenységének és kapcsolatainak erősítésében, a kutatók és a laikusok közötti párbeszéd intézményesülésében, valamint a kutatási és technológia-fejlesztési közösségi ráfordítások társadalmi támogatottságának javulásában mérhetők le.

Tudományos eredmények: tanulmánykötetek megjelenése, hazai és nemzetközi konferenciák rendezése, valamint a tudománypolitikai stratégiákhoz alkalmazható kommunikációs és társadalmi kapcsolatokra vonatkozó koncepciók kialakítása.

Szolgáltatásként hasznosultak az eredmények az új képzési programokat támogató oktatási segédanyagok és tudománykommunikációs interaktív szolgáltatások kifejlesztésében.

Kiemelten fontos eredményként elértük a fiatal kutatók alkalmazásával a témakör hazai tudományos műhelyének megszilárdítását.

A kutatás közvetlen előzménye a WSF - Budapest szakmai háttérmunkája 2003-2004-ben, valamint a legátfogóbb magyarországi tudományos kommunikációs kutatás a Mindentudás Egyeteme keretében 2004-ben. Ezeket az akadémiai intézetközi kutatásokat menedzselő Tudástársadalom Alapítvány vezette.

A fejlett világ kutatás-fejlesztési intézményrendszerét, finanszírozását, tudománypolitikáját, egyes kutatási programjait egyaránt meghatározta az elmúlt három évtizedben a tudományos-technológiai tevékenység és a társadalom kapcsolatát szisztematikusan feldolgozó elméleti munka, élénk szakmai diskurzus és a mindezt hasznosító (tudomány)politikai kezdeményezéssorozat. Ennek eredményeképpen a *Public Understanding of Science*, majd egyre inkább a *Public Engagement of Science and Technologie* a kutatószervezetek és a tudásközpontok számára is kiemelten fontos

tudományos és gyakorlati problémává vált, megválaszolatlan vagy erősen vitatott kérdések sokaságát hozva a tudomány mindennapi működésébe és meta-tudományi reflexiójába.

A magyar tudományos élet két gyakorlati kezdeményezését e világrámlat nemzetközi szinten is releváns teljesítményeként tartják számon. Ezek: a tudás *brand*-jét Magyarországon a korszerű médiajelenlét segítségével felerősítő *Mindentudás Egyeteme*, valamint a tudás és társadalom tematikáját a nemzetközi tudománypolitikában hatásosan megjelenítő *World Science Forum - Budapest*. A Magyar Tudományos Akadémia kezdeményezésére elindult programok lényegében a tudás társadalmi hasznosulását és a kutatás-fejlesztés eredményeinek társadalmi környezetét tárják fel és befolyásolják is egyben. Mindkét program látványos kommunikációt kapott, azonban kevésbé ismert, hogy mögöttük megalapozó és folyamatosan működő kutatási programok állnak, amelyek tudományos tartalmukat és szakmai jellegüket egyaránt meghatározzák.

Ezek a kutatások *szervesen kapcsolódnak a tudománykommunikáció nemzetközi trendjeihez, azzal a fontos újdonságértékkel*, hogy összekapcsolják a tudományrendszer átalakulása, a tudomány társadalmi státusza, az infokommunikációs eszközök hatása és a medializálódás szempontjait a tudományos kommunikáció empirikus és elméleti vizsgálatával.

Folytatásuk és szisztematikus kiterjesztésük az alábbi *célokat* szolgálja:

- a kutatás-fejlesztés társadalmi és etikai következményeiről, szempontjairól szóló nemzetközi diskurzus szisztematikus feltárása a WSF - Budapest gondolatkörében;
- a World Science Forum - Budapest és a Mindentudás Egyeteme szakmai munkái során szerzett tapasztalatok feldolgozása és ezek megismertetése a szakmai és szélesebb közvéleménnyel, hasznosításuk a programok továbbvitelében;
- a Mindentudás Egyeteme előadások feldolgozása: a médiában közvetített tudás jellegzetességeinek (naprakészség, prezentációs jelleg, használhatóság, elméleti mélység, dilemmák megjelenése, tudományterületek statikussága, illetve interdiszciplinaritás, tudománykép) rekonstruálása a tudás média-pozícióinak erősítése érdekében;
- a „tudomány és társadalom” tematika érvényesítése a magyarországi tudományos életben;
- a *Public Engagement of Science and Technologie* nemzetközi fejleményeinek feldolgozása, ilyen jellegű magyarországi programok előkészítése;
- a nemzetközi tudományos élet számára is releváns tudományszociológiai, -filozófiai, tudományszervezeti és a K+F politikához szempontokat kínáló elméleti kutatások a tudományos kommunikáció szempontjainak alkalmazásával;
- a technológiai és alapkutatási tevékenységek társadalmi kommunikációját erősítő szolgáltatások kifejlesztése a magyarországi kutatási hálózat számára;

- a magyar társadalom tudományképeének felmérése, a tudás pozíciójának feltárása a magyar közvéleményben és a médiában (a korábbi empirikus kutatás folytatása);
- tudományos kommunikációs képzések kidolgozása.

Megelőző tevékenységek

A pályázati programot gondozó *Tudástársadalom Alapítvány* akadémiai és magánfinanszírozású kutatóhelyek intézetközi kutatásai számára tudomány-menedzsmenti szolgáltatást nyújtó koordinációs háttérintézményként jött létre 2002-ben. Ezt megalapozták azok a projektek, amelyeket az információs társadalom kommunikációfilozófiai és tudomány-szociológiai kutatásai területén végeztek alapítója, az Universitas Press Felsőoktatás-kutató Műhely Kft., valamint támogatói. Pályázatunk szempontjából meghatározó előzmények voltak a következő projektek: *Tudományos kommunikáció és internet* (2000, együttműködve a Doktoranduszok Országos Szövetségével), *Elmélet és hasznosulás az információs társadalomban* (2001, együttműködve az MTA Filozófiai Kutatóintézetével, az MTA Pszichológiai Intézetével, az ELTE-MTA Kommunikációelméleti Kutatócsoportjával); *Hagyományos és internetes média* (2001, együttműködve a Budapesti Kommunikációs Főiskolával), *Telematika: kutatás és oktatás* (2002, együttműködésben a Carnation Rt.-vel). A kutatási együttműködések révén a *Tudástársadalom Alapítvány* 2002 óta a Világosság című akadémiai bölcsészeti folyóirat kiadója.

A pályázatot közvetlenül megalapozó tudományos program az Alapítvány két szakmai tevékenysége volt: a *World Science Forum - Budapest 2003* szakmai háttérmunkájának szervezése, valamint a *Mindentudás Egyeteméhez* kapcsolódó háttérkutatások vezetése és az előadások szakmai asszisztenciájához szükséges konzultációs rendszer működtetése.

a., „Knowledge and Society”: a World Science Forum - Budapest 2003 tudományos programja

Az MTA nagyszabású kezdeményezése, a *World Science Forum - Budapest 2003 – Knowledge and Society* című nemzetközi kongresszus fő célja a tudomány és technológia, illetve a társadalom kapcsolatrendszerének legújabb tendenciáit, legfontosabb problémáit, stratégiai kérdéseit megvitató budapesti központú világforum megalapozása volt. Kiemelt célkitűzése, valamint eredménye: hatékony együttműködést biztosító platform létrehozása a világ tudományos közösségének élvonalához tartozó kutatók, a K+F európai és nemzetközi intézményrendszere, a nemzetközi közélet és döntéshozatal vezető személyiségei, valamint a közvélemény és a média képviselői számára.

A konferencia szervezésében az MTA mellett az UNESCO, valamint az ICSU is részt vett.

A World Science Forum 2003 az alábbi hat szekcióban végezte munkáját:

- *Tudásalapú társadalom*
- *Tudásalapú gazdaság*
- *Információs társadalom és tudás*
- *Tudás és tudomány*
- *Tudás és életminőség*
- *Tudás, környezet és fejlődés.*

A szorosan összefüggő tematikájú szekciók az alábbi problémacsoportokat vizsgálták, többnyire egy-egy ország, kiemelkedő kutatási terület vagy más esettanulmány példáján:

- A döntéshozatal és a tudomány, valamint a tudománypolitika és a kutatás–fejlesztés kapcsolatrendszerének modelljei; a tudomány lehetséges szerepvállalása az informált döntéshozatal megalapozásában; problémák az akadémiai szféra és a döntéshozatal kapcsolatrendszerének kialakításában; tudománypolitikai stratégiák; a tudományos–technológiai trendek előrejelzésének, előre jelezhetőségének kérdése.
- Az információs társadalom technológiai és társadalmi feltételrendszere, az ICT gazdasági–társadalmi potenciáljának érvényesülési feltételei (digitális szakadék, tudás és információ), az információs és tudásalapú társadalom közötti átválthatóság kérdései.
- A kutatás–fejlesztés etikai és felelősségi kérdései; az új és összekapcsolódó technológiák (biotechnológia, IT, nanotechnológia) társadalmi hatásrendszerének dimenziói és elemei; a közvélemény új technológiákhoz kapcsolódó kompetenciáinak összefüggése az életminőséggel; ezen technológiák hatásmérésének tanulságai nemzetközi viszonylatban (fejlődő országok, környezeti problémák kérdésköre).
- A tudomány diszciplináris és intézményes szerkezetének és szerepének átalakulása a tudástermelés új modelljeiben; a tudás-előállítás, mint az akadémiai–felsőoktatási, vállalati és kormányzati szektorok összekapcsolódása; a közvélemény, mint új szereplő; a tudomány társadalmi kontextualizációja, a tudás-előállítás komplexitásának növekedése és annak összefüggései a társadalmi átláthatóság, a kutatás–fejlesztés társadalmi támogatottsága és a bizalom tényezőivel.

A WSF eredményeinek másik csoportját a folyamatos szakmai háttérmunka alkotja. Ennek elsődleges célja a kongresszus állandó szakmai bázisának kialakítása, hosszabb távon pedig a World Science Forumot a kérdéskör nemzetközi intézményhálózatának csomópontjává avató kutató- és szolgáltatótevékenység megteremtése és működtetése.

A kutatási háttér munka főbb eredményei:

Kutatás. A tudomány és társadalom kérdéskör terének, tematikájának empirikus, a kurrens problémák rendszerét tükröző feltérképezése, az aktuális trendek elemzése; publikációs és információszoigáltató tevékenység (Science and Technology Studies, Public Communication of Science, Public Understanding of Science).

A közvélemény bevonása. A sajtó és a közvélemény folyamatos tájékoztatása, informálása a kongresszus tematikájába tartozó aktualitásokról.

Információszoigáltató és hálózatépítő tevékenység. A konferencia internetes portálján keresztül információs bázis felépítését kezdtük meg az egyes szekciók tematikájában, valamint nyilvános és szakértői fórumokon keresztül folyamatos együttműködésre ösztönöztük a világforum résztvevőit. Ide sorolható a kongresszus tematikájában működő szervezetek, események feltérképezése, a nemzetközi együttműködés tudásbázisának kialakítása is.

A tevékenység sikeresen hozzájárult a következő kongresszus, a *WSF- Budapest 2005 – Knowledge, Ethics and Responsibility* megrendezéséhez (2005). A rendezvénysorozat csúcstalálkozói közötti folyamatos háttér munka célja egy *önálló kutatói eredményeket felmutató műhely kialakítása*, amely megalapozza a WSF tematikus aktualitását, ezzel segítve Magyarország pozicionálását a nemzetközi kutatáspolitikai területén.

b., Tudás és társadalom: a Mindentudás Egyeteme tudományos és kommunikációs programja

A Mindentudás Egyeteme, mint kommunikációs program egzakt mérőszámokkal jellemezhető: Kilenc szemeszter alatt 150 élő helyszíni előadás, hetente átlagosan 450–500 nézővel, televíziós vetítés három országos közszolgálati és tucatnyi helyi kábelszoigáltató csatornán. Egy országos és egy budapesti-közép-magyarországi rádiós csatornán, három országos és egy ingyenes napilapban, valamint egy hetilapban minden előadás megjelenik, emellett az internetes portálon olvashatók-láthatók az előadások és a kiegészítő anyagok. Minden előadás harmad-negyedmillió televíziónézőhöz, sokszázezer újságoivasóhoz, több tízezer rádióhallgatóhoz jut el. Országos reprezentatív felmérés alapján a Mindentudás Egyetemét ismerők aránya megközelíti a 85%-ot, előadást látott a kérdezettek háromötöde. A diplomások között az arány gyakorlatilag 100%-os. Az előadások előkészítése egyfelől mediális munka, másfelől a meritokrata tudományműködés összehangolása a népszerűsítés, a tudás-brand építésnek korszerű marketinges szempontjaival. Ennek érdekében közel harminc doktorandusz és fiatal kutató közreműködésével egy olyan konzultációs rendszer segíti az előadások előkészítését,

amely a tudományos kutatási eredmények és technológiai fejlesztések közönség-szemponitú feldolgozását végzi el.

Mint tudományos program, a Mindentudás Egyeteme az MTA Filozófiai Kutatóintézetének „A XXI. század tudományrendszere” című akadémiai nagyprojektjéből nőtt ki. A kutatások tematizálásában, finanszírozásában, de még az értékelési-reputációs hierarchiákban is meghatározóvá vált a piac, a gazdaság szempontrendszere. A tudományos működés legsajátabb elemeit (az értékelést, a nyilvánosságot, a szerzőséget) is elérte a medializálódás.

Ennek megfelelően indultak kutatások tudomány és társadalom témakörében. Kiemelendő közülük az MTA Kutatásszervezési Intézetével közösen végzett felmérés 2004-ben, amely országos reprezentatív mintán, nemzetközi összehasonlításban tárta fel a tudományról alkotott társadalmi képet Magyarországon. A kutatási program nagyban támaszkodott azokra az eredményekre, amelyeket a hasonló kérdésköröket feltáró nemzetközi (Eurobarometer), illetve korábbi hazai (Gallup-felmérés, Tamás Pál kutatásai, az MTA Kutatásszervezési Intézetének munkái, az MTA Filozófiai Kutatóintézetének kutatásai, Fehér Márta és Hronszky Imre munkássága, illetve Fábri György tudományos kommunikációs szakértői vizsgálatai) kutatások hoztak. (Felmérés és kvalitatív média-vizsgálat fókuszcsoportos és országos reprezentatív mintán a lakossági ismeretekről, véleményekről; internetes lekérdezés a tudományos köztestületi tagság körében; tudományszociológiai, tudományfilozófiai, valamint média-szociológiai szakmai háttér tanulmányok). A kutatás több publikációt eredményezett a Magyar Tudomány és a Világosság 2004/2005-ös számaiban, az MTA KSZI Tudomány és társadalom című kiadványában, valamint megalapozta az MTA Elnökségének ez irányú döntéseit.

A projekt által megvalósított tevékenységek

1. A projekt szakmai előzményei során megkezdett kutatási és kommunikációs programok összegzése és a kitűzött céloknak megfelelő elméleti feldolgozása.

a., A „Tudás, etika és felelősség” kutatási program

Műhelyünk munkatársainak aktív szakmai és szervező munkájával 2005. november 10–12. között lezajlott a World Science Forum – Budapest 2005 rendezvény.

Ezt követően a programok szisztematikus kiterjesztése révén lehetővé vált a kutatás-fejlesztés társadalmi és etikai következményeiről, szempontjairól szóló nemzetközi diskurzus feltárása a WSF gondolatkörében, kezdetben igazodva a WSF - Budapest 2005. konferencia szekció-beosztásához:

- *Kutatói megközelítés – politikusi megközelítés*
- *Részvételre képzés (Capacity building) és megvalósítás*
- *Az üzleti világ felőli megközelítés*
- *A környezet jövője*
- *A jövő generációinak oktatása*

A WSF 2005 szakmai feldolgozásában nagy szerepet játszott az a pályázat, amelyen mintegy 20 ország fiatal kutatói és doktoranduszai fogalmazták meg kutatási eredményeiket a tudomány és társadalom gondolatkör szempontjából. A félszáz dolgozat értékelése alapján készült áttekintés alapul szolgált az MTA számára a 2007-es konferencia programalkotásához.

A WSF lezajlása után rendszeres időpontokban tartott műhely-összejöveteleken tovább folyt a munka, ahol a projektben résztvevő fiatal kutatók a projektvezető (Fábri György) és a témavezetők (Nyíri Kristóf, Sallai László), valamint számos alkalommal meghívott szaktekintélyek (pl. Pléh Csaba, Gulyás Balázs, Balázs Ervin akadémikusok) jelenlétében számoltak be aktuális kutatásaikról. E műhely-összejöveteleken felmerült tematikák a következők voltak:

- Miből áll a kutató felelősségvállalása a saját kutatási eredményei kapcsán? Milyen mértékű legyen a verseny a kutatói szférában, milyen fokig legyen minden kutatási eredmény nyilvános? A döntéshozókkal szemben egyenrangú vagy alárendelt a kutató? Milyen módon irányíthatja, vagy befolyásolhatja az ipar a kutatást?
- Az ipari kutatás válik a 21. század kutatásának motorjává? Hosszú és rövid távú haszon és megtérülés a profitorientált/alkalmazott/ipari kutatás és az alapkutatás esetében. Milyen szerep jut a médiának a tudás hozzáférhetővé tételében és annak alkalmazásában?
- Tudásszakadék csökkentése szegény és gazdag között? Agyelszívás: a tudástermelők mobilitása és annak következményei a 21. században? Milyen módon profitálhat a fejlődő világ a 21. század globális tudásából?
- Dilemma vagy kötelesség: a környezetért vállalt felelősség hogyan oszlik meg a kutatók, a politikusok és az ipar között? A kutatási modellek meg tudják-e jósolni a természetes és társadalmi környezetet, és ha igen, mit kezdünk az előrejelzésekkel?
- A mostani kutatók felelőssége a jövő kutató generációival szemben. Etikai maxima vagy fájdalmas luxus a tudás megosztása? A nők helyzete a tudástársadalomban: örökzöld vagy új dimenziók?
- A modern medicina tudományos, s a klinikumban alkalmazott eredményei; a biotechnológiának a gyógyászatban megvalósított vívmányai hogyan befolyásolják az emberről kialakított képet; hogyan módosul az uralkodó egészség-betegség modell, s megfordítva, hogyan befolyásolják a

társadalmi folyamatok az orvostudományi kutatást, a biotechnológiai fejlesztéseket. Egy-egy mintaértékűnek tekinthető területen (asszisztált reprodukciós technikák, szerv-transzplantáció, genomika) a tudomány és a társadalom kölcsönhatásai. A gazdasági érdekek milyen módon hatnak a tudományos ismeretszerzés, a biotechnológiai fejlesztés folyamataira?

A projekt első felében zajló műhely-találkozókon még a tagok egyéni munkásságának megismerése, a közös pontok megtalálása, a főbb kutatási „csapások” kijelölése volt a cél a lezajlott WSF rendezvény elemzésével egybekötve. E találkozások alapozták meg „A tudománykommunikáció értelme/értéke” című első kötetünkben megjelent tanulmányokat (Bedő Viktor, Kumin Ferenc, Soós Sándor, Rédey Soma) és a kötet szerves részét képező Szöveggyűjteményt, amely válogatás a fent említett témakörökhöz tartozó hazai szakirodalomból, valamint számos új összefoglalót is tartalmaz.

A műhely-összejöveteleken találkozó fiatal kutatók személyes kapcsolatai révén megismerhettük számos más, hasonló kutatásokat végző tudós és szakmai csoport munkásságát is. A projekt második felében igyekeztünk ezek kiaknázásával mind szorosabbra fűzni a szálakat műhelyünk és más műhelyek között. Így sikerült kapcsolatot kialakítanunk pl. a grazi Inter-university research centre for technology, work and culture-rel, a londoni University College-dzsal és a varsói egyetem Fizika Tanszékével. Graz-ban Rédey Soma kollégánk járt először 2006 májusában egy tudománykommunikációs konferencián, ott ismerkedett meg – többek között – Philipp Späth-tel, Harald Rochracher-rel, Elena Chioncellal, Kasim Taticcal. (Philipp Späth-et és Kasim Taticot így előadónk között üdvözölhettük a 2006. november végén rendezett konferenciánkon¹ – ld. később). Rohracher, Chionel és Späth tanumánnyal járult hozzá második kötetünkhöz, csakúgy, mint Kőszeghy Balázs, akivel szintén a grazi rendezvény révén kerültünk kapcsolatba.

Steven Miller munkásságát írásaiból már eddig is jól ismerték a műhelytagok. A projektvezető őszi megkeresését a professzor nyitottan fogadta, bemutatkozásunkból megismerte eddigi tevékenységünket, s betekintést engedett az általa vezetett szakmai csoport aktuális kutatásaiba. A találkozási pontok kikristályosodása után elfogadta előadói meghívásunkat a már említett nemzetközi konferenciánkra. Budapesten töltött néhány napja alatt személyesen is megismerkedhettünk vele, s körvonalazódott a további együttműködés menete.

2005 a „Fizika Nemzetközi Éve” volt azzal a nem titkolt szándékkal, hogy felhívja a figyelmet egy diszciplínára, amelynek napjainkban egyre kisebb a népszerűsége. (A természettudományos képzések iránti érdeklődés hanyatlásának tényéről és okairól még több ízben említést teszünk). A varsói egyetem professzora, Marta Kicinska-Habior asszony és „csapata” egy nagyszabású, valamennyi korosztályt érintő, számos „műfajt” átfogó programot indított el egész Lengyelországban. Ezért is került előtérbe a

---

¹ Philipp Späth a konferencia napján sajnos betegség miatt lemondta részvételét.

vele való kapcsolat, hiszen hasonló törekvésekkel idehaza is találkozunk. (Pl. Patkós András munkássága, a Mindentudás Egyeteme e témájú előadásai, stb.)

A professzor asszony konferenciánkon tartott előadásán a magyar közönséggel is megosztotta a lengyel eseménysorozat tapasztalatait, tanúságait. A közeljövőben viszontlátogatásra készülünk a Mindentudás Egyeteme hasonló bemutatására Lengyelországban.

Kutatócsoportunk „nyitott” a hazai szakmai közönség felé is, tavasszal műhelyszeminárium-sorozatot indítottunk. E rendezvénysorozatunk másik, rendkívül fontos célja volt az is, hogy az aktuálisan zajló kutatásokat, azok eredményeit – melyek kivétel nélkül a tudománykommunikáció jelentőségét hangsúlyozzák – mind szélesebb körben megismertessük. A szemináriumokon különböző területeken dolgozó tudósokat hívtunk meg egy-egy bevezető előadás megtartására, majd kötetlen beszélgetés keretében lehetett hozzászólniuk, kérdezniük, véleményt nyilvánítaniuk a jelenlévőknek. (Több alkalommal is megtörtént, hogy a szakmai munkakapcsolatban álló kutatók, tudósok örömmel állapították meg: hosszú idő után – rendezvényünknek köszönhetően – végre kötetlen diskurzust folytathatnak! Megköszönték a szervezést és a lehetőséget, s követendő példaként hírét vitték a szemináriumnak.)

Meghívott előadók voltak: Fábri György (2006. április 13.), Patkós András (2006. április. 27.), Tamás Pál (2006. május 11.), Hronszky Imre (2006. május 25.) és Nyíri Kristóf (2006. június 11.).

Rendezvénysorozatunk záró-szemináriuma után tartottuk meg június 11-én a *Tudománykommunikáció értelme/értéke* című – e pályázat támogatásával megjelent – kötetünk sajtóbemutatóját.

A 2007-ben megrendezendő WSF – Budapest, *Befektetés a tudásba, befektetés a jövőbe* című konferencia kapcsán megkezdődött az előkészítő munka. Tanulmányok készülnek a gazdaság- és tudományfinanszírozás kapcsolatának elméleti és etikai kérdései, a Tudományelméleti reflexiók és a tudománypolitikai döntéshozatal, az Ismeretátadás, mint kulturális és gazdasági tényező témakörökben, amelyek tartalmazzák a nemzetközi elméleti szakirodalom feldolgozását is.

b., A „Tudomány kommunikációja – Tudomány a médiában” kutatási program

során:

- elemeztük a Mindentudás Egyeteme előadásainak tudományképét, különös tekintettel a tudásszerveződés és interdiszciplinaritás szempontjaira;
- összevetettük a legfrissebb nemzetközi tudományszociológiai és technológia-politikai szakanyagokat a Tudomány és közvélemény empirikus kutatás és a Mindentudás Egyeteme előadások kvantitatív és kvalitatív elemzéseivel, valamint a program média-elemzésével;
- kialakítottuk a PEST-modell magyarországi formáját (PEST_koncepcio).

Programunk a Mindentudás Egyeteme előadások elemzésén keresztül a kutatás-fejlesztés eredményeinek társadalmi környezetét tárta fel, és a médiában közvetített tudás jellegzetességeit rekonstruálta a tudás média-pozícióinak erősítése érdekében. Eközben kiemelten vizsgálta a média által közvetített tudás naprakészségét, prezentációs jellegét, használhatóságát, elméleti mélységét, a dilemmák megjelenítésének módját, az egyes tudományterületek statikusságát, az interdiszciplinaritás érvényesülését, a megjelenített tudománykép jellegzetességeit. Összevetettük a legfrissebb nemzetközi tudományszociológiai és technológia-politikai szakanyagokat a *Tudomány és közvélemény* empirikus kutatás és a Mindentudás Egyeteme előadások kvantitatív és kvalitatív elemzéseivel, valamint a program média-elemzésével. A média elemzés során felmérések készültek – többek között – az egyes tudományterületek népszerűségéről; a népszerűség és a tudományterület médiában való megjelenítésének összefüggéseiről; az előadó személye ismertségének hatásáról a nézettségre; az illusztrációk használatának hatásairól; fókuszcsoportos mérést végeztünk a ME televíziós közönsége körében az ismeretterjesztő tévéműsorokkal és tévécsatornákkal szembeni lakossági attitűdökről; helyszíni felmérést végeztünk az élő előadás nézői körében, amely kiterjedt az új helyszín fogadtatására, az új előadás- és műsorelemek értékelésére, az új tematikával kapcsolatos nézői igényekre, stb. (A mérésekből, az elkészített és felhasznált adatsorokból mintákat csatolunk. *Megtekinthető: Meresi_kutatasi_adatokbol_mintak_mappában*).

A mérések alapján szakemberekkel számos elemzést készítettünk. A legfontosabbak: a nézettségi adatok alakulásának vizsgálata és ezek értelmezése különféle szempontok szerint (A Mindentudás Egyeteme 2005–2006-os évadja televíziós nézettségének elemzése, a Mindentudás Egyeteme TV nézettségi adatainak elemzése – 2006. december), tudomány és laikusok kapcsolatának elemzése, lakossági attitűdök vizsgálata számos szempont szerint (A Mindentudás Egyeteme program új elemeinek megítélése a tudományos ismeretterjesztéssel kapcsolatos általános attitűdök – fókuszcsoportos kutatás), a helyszíni közönség véleményének elemzése az új műsorelemről (Online kérdőíves kutatás a Mindentudás Egyeteme helyszíni közönsége körében), de számos egyéb, egy – egy szempont szerinti vizsgálatot is elvégeztünk (pl. a két legismertebb hazai tudományos ismeretterjesztő folyóirat írásainak tudományterületi vizsgálata, stb.).

A projekt végére megszületett a magyar tudomány és az Akadémia közvélemény szerinti megítéléséről készült felmérés elemzése is.

(Az említett elemzések *megtekinthetők: ftp - Elemzesek_ME_MTA_meresekbol_mappában*).

Az elemzések a magyarországi tudás-brand erősödését célozzák, ami javítja a társadalom innovációs érzékenységét, növeli a tudáson alapuló gazdasági tevékenység tekintélyét. A technológiai fejlesztésekről zajló tudós-laikus párbeszéd kezelhetőbbé teszi a közvélemény anti-technicista

aggályait. A természettudományos és műszaki tudás kulturális jelenségként történő népszerűsítése felkelti a továbbtanulási érdeklődést ezen területek iránt. Ez utóbbira különösen nagy szükség van, ugyanis az elmúlt évtizedben drámaian visszaesett a természettudományos és műszaki pályák iránti érdeklődés, amit leginkább az ilyen szakok felvételi jelentkezési adatai mutatnak látványosan. Patkós András professzor úr műhelyszemináriumunkon (2006. április 27.) megfogalmazott véleménye szerint „a természettudományos kutatásnak fél évszázadon belül vége lehet, ha a tudományos közösség nem tud változtatni azon a tendencián, amely a társadalom- és a természettudományos kutatások kapcsolatában az elmúlt évtizedekben kialakult”. (A rendezvényen a professzor úr ismertette saját kezdeményezését a helyzet javítására, ld. <http://www.tudastars.hu/index.php?pid=65>).

E projekt (valamint a korábbiak) kutatási eredményeinek ismeretében kidolgoztuk „A természettudományos és műszaki rekrutációs bázis növelése a felsőoktatásban” című munkaanyagot, amely az eddigi tapasztalatokra, eredményekre, visszajelzésekre alapozva több irányból, de komplex egységként kezelve közelíti meg a problémát, s tesz javaslatot a helyzet javítására. (A munkaanyag megtekinthető: [ftp - Mellekletek - TTK_muszaki_rekrutacios_projektterv](#)). Az anyagban megfogalmazódott feladatok közül megkezdődött a helyzetfelmérés, valamint a Mindentudás Egyetemével kapcsolatos – idevágó – mérési adatok elemzése. A kidolgozott koncepció szakmai megvitatására éppen a napokban került sor az MTA-n az anyag elején megnevezett szereplők részvételével.

2. Eredmények, disszemináció

a., Konferenciák

Összegző konferencia

2006. március 31-én "Tudomány – Társadalom – Kommunikáció": a Mindentudás Egyeteme és a World Science Forum – Budapest elméleti tanulságai címmel konferenciát rendeztünk a Magyar Tudományos Akadémián, ahol Kroó Norbert, az MTA alelnöke, Fábri György projektvezető, Pléh Csaba, az MTA főtitkárhelyettese és Gulyás Balázs akadémikus, a WSF igazgatója tartott előadást. Konferenciánk célja volt, hogy találkozási alkalmat biztosítsunk a tudományos kommunikáció iránt érdeklődő és elkötelezett hazai szakmai és laikus közönségnek, valamint felhívjuk a figyelmet a tudományos kommunikáció jelentőségére és projektünkre.

A konferencia igen nagy látogatottsága az akadémiai kutatók és egyetemisták érdeklődésének volt köszönhető. A program számukra konkrétan használható információkat is kínált, mégpedig az európai uniós tendenciák megismerése, az agykutatás legújabb eredményeiből származó következtetések vagy a kognitív folyamatok és kutatási motivációk egymásra vonatkoztatása kérdéseiben. A

tudománykommunikációs elemzések bemutatása kedvcsinálónak bizonyult a tavaszi szeminárium-sorozatra.

Konferenciánkról részletesen olvashatnak honlapunkon. (*Rendezvények – Konferencia* 2006. március 31.)

Nemzetközi konferencia és workshop

Második nagyszabású rendezvényünket 2006. november 26–27-én tartottuk meg „*Tudománykommunikáció – kívül az elefántcsonttoronyon és túl a tudományos újságíráson*” címmel a Magyar Tudományos Akadémia székházában és a Jövő Háza Teátrumában. Az eseményt a média és a tudomány reprezentánsainak részvételével, a tudománykommunikáció művelői és elméleti szakemberei számára rendeztük. Konferenciánk egyik legfontosabb üzenete az volt, hogy a hatékony tudománykommunikációhoz ki kell lépni a tudományos intézmények és a tudományos újságírás hagyományos keretei közül. Ezért kifejezetten a médiaipar és tudomány azon reprezentánsait kértük fel közreműködésre, akik – kívülről – találkoznak a tudományközvetítés kezdeményezéseivel. Másik fontos eleme volt a tanácskozásnak, hogy vendégül láttuk az európai tudománykommunikáció gyakorlati szakembereit és elméleti kutatóit, akikkel a projekthez kötődő műhelymunka során kapcsolatba kerültünk. Számukra bemutatjuk a magyar best practice-ek tanulságait, illetve személyes konzultációs segítségüket igénybe véve beépítettük javaslataikat a hazai fejlesztésekbe. Konferenciánkat megtisztelte részvételével és előadásával György Gábor, a magyarországi Európai Unió Képviselő vezetője, Boda Miklós, a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal elnöke és Pléh Csaba, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárhelyettese is. Jelenlétük reprezentálta az általuk képviselt intézmények elkötelezettségét a kutatás-fejlesztés és annak sikerességét elősegítő tudományos kommunikáció támogatása iránt.

Ki szeretnénk emelni, hogy mindkét konferenciánk célja a szakma és a nagyközönség felé történő „nyitás” volt, ezért rendezvényeinken az elméleti előadások mellett különös hangsúlyt helyeztünk a programok gyakorlatiassá tételére. (Második rendezvényünkön még a ME kulisszái mögé is bevezettük vendégeinket, így betekintheztek a műsorkészítés rejtelseibe, és egy élő ME előadást is megtekintheztek).

b., a PEST modell hazai kidolgozása

A magyarországi tudományos életben a "tudomány és társadalom" tematika érvényesítésére a Public Engagement of Science and Technologie nemzetközi fejleményeinek feldolgozásával hasonló jellegű magyarországi programok indítását készítettük elő. Ezek a programok szervesen kapcsolódnak a

tudománykommunikáció nemzetközi trendjeihez, céljuk többek között a technológiai és alapvetési tevékenységek társadalmi kommunikációját erősítő szolgáltatások kifejlesztése, a tudományos élet közvetlen társadalmi megvitatásába a laikusok bevonása. Az ennek eszközeül szolgáló mini projektek keretében fórumokat szerveztünk különféle témakörökben (mint például a humángenetika, az energiagazdálkodás, a vallás és tudomány kapcsolata) a tudományon belüli nézeteltérések megvitatására a szakemberek és a laikusok közös részvételével. Meg kívántuk jeleníteni az egyes gazdasági csoportoknak a tudományos étellel kapcsolatos állásfoglalásait, valamint bevonjuk a diskurzusba az ezeket kiegészítő politikai állásfoglalások képviselőit. Az így létrejövő társadalmi diskurzusnak széles körű publicitást kívánunk biztosítani, minden egyes témához külön-külön internetes fórumot is kapcsolva.

A PEST-projekt hazai modelljét kidolgoztuk (*megtekinthető: ftp – Mellekletek – PEST_koncepcio*), szakmai előkészítése elindult. Ezzel a vállalt feladatot teljesítettük, a konkrét hasznosítás pedig megkezdődött egy televíziós sorozat előkészítése során, amely a társadalmat érdeklő tudományos kérdések feldolgozását valósítja meg, interaktív elemekkel, a laikusok kellő felkészítésével, internetes háttértámogatással.

c., Kötetek

A projekt során három nyomtatott könyvet adtunk ki, mindhárom a Tudomány – Társadalom – Kommunikáció sorozatunkban (TudásTárs Könyvtár) jelentettük meg.

1. A tudománykommunikáció értelme/értéke (magyar és angol nyelvű)

Válogatásunk rendezőelve az volt, hogy minél átfogóbban ismertessük meg azt az elméleti alapozó és elemző szakmai műhelymunkát, amely az elmúlt négy évben az akadémiai tudománykommunikációs kezdeményezéseket segítette, illetve értelmezi. Elsőként a Mindentudás Egyeteme kiinduló megfontolásait összefoglaló és közönségfogadtatását bemutató tanulmányokat elevenítettünk fel, illetve a World Science Forum 2005 záródokumentumának bővített anyagát tártuk magyar fordításban az olvasók elé – mindezt a tudomány és társadalom közötti kommunikáció nemzetközi tendenciáinak tükrében. A tudománykommunikáció kérdését kutatási programunk során kidolgozó elméleti tanulmányok a kommunikáció és a tudomány kapcsolatának különféle aspektusait igyekeznek feltárni és bemutatni. A tanulmányok után egy szöveggyűjtemény következik, amely jól dokumentálja, hogy a hazai bölcsészeti és tudományelemző irodalomban jelen van a tudománykommunikáció tematikája. A szöveggyűjtemény tartalmazza a Mindentudás Egyeteme klubbeszélgetések összefoglalóit.

(A kötet honlapunkon is olvasható)

2. Workshops of Science Communication (angol nyelvű)

Az első kötet leginkább a hazai közönségnek szól. Második kötetünkkel továbbléptünk, kiszélesítettük a megcélzott olvasóközönség táborát, hangsúlyozva a tudománykommunikáció nemzetköziségét, s keresve azon belül a magyar gyakorlat helyét, szerepét. Éppen ezért a kötet kizárólag angol nyelvű tanulmányokat tartalmaz, de a szerzők között számos nemzet képviselői megtalálhatók.

Tudománykommunikációs műhelyek – Műhelytanulmányok. A főként fiatal kutatókból álló munkatársaink egyénileg csakúgy, mint a Tudástársadalom Alapítvány és a Mindentudás Egyeteme révén szervezett, s a Magyar Tudományos Akadémia által szakmailag felügyelt műhelyként nyitottan fordultak a külföldi példák megismerése felé. Hogyan működik a tudománykommunikáció máshol? Milyenek a követendő – vagy éppen elkerülendő – példák? A kezdetben személyes kapcsolatokra épülő közös munkákból lassan műhelyközi együttműködések születtek. E kötetünk tehát műhelyeket, esetenként a tagokat aktuálisan foglalkoztató kérdéseket igyekszik bemutatni.

Elsőként saját csapatunk legfrissebb írásait olvashatják, amelyek felvetik a tudománykommunikáció elméleti-filológiai (Fábri György), történeti (Rédey Soma), valamint nagyon is aktuális és gyakorlati kérdésköreit (Szebik Imre) kinek-kinek a saját kutatási területén.

Ugyanez a sokszínűség jelenik meg a Mindentudás Egyeteme előadói katedráján elhangzó előadások tematikájában is. A Mindentudás Egyetemét, mint a jól működő magyar példát mutatja be a második fejezet első fele, kiegészülve az egyik alapító, Pásztor Tamás írásával, majd a fejezet második felében lévő absztrakt válogatása ízelítőt ad az előadásokon elhangzó témákból, s abból, hogy a nagyközönséget erősen (vagy kevésbé) érdeklő tudományos kutatások és eredmények (melyek egy részével a kötet tanulmányai is foglalkoznak) megmutathatók közérthetően, látványosan.

Műhelyünk kutatásainak egy része a tavalyi esztendőben lezajlott World Science Forum – Budapest konferencián felmerült témákban indult el, s folyik a mai napig is. A Forumhoz kapcsolódott egy (fentebb már említett) esszépályázat is, amelyre szép számmal érkeztek tanulmányok. Kötetünkben most a három nyertes munkát publikáljuk.

A grazi Inter-university research centre for technology, work and culture – ban már hosszabb ideje foglalkoznak tudománykommunikációval, legutóbb 2006 májusában – munkatársaink részvételével – nagyszabású nemzetközi konferenciát szerveztek. A negyedik fejezetben a rendezvényen elhangzott írásokból válogattunk. Az itt felmerült témák (alternatív energiagazdálkodás, a nők szerepe a tudományban, technika a tudományért stb.) csakúgy, mint a WSF esszé tanulmányok az agyelszívásról, a tudományos etikáról vagy a tudástársadalomról) mind kedvelt témái a hazai tudománykommunikációnak, s a Mindentudás Egyetemének is.

(A kötet online is olvasható).

3. Tudomány és média

A kiadvány első része azokat a tanulmányokat tartalmazza, melyek a tavaszi szeminárium-sorozat alapján készültek. E tanulmányokat kiegészítik a „*Tudománykommunikáció - kívül az elefántcsonttoronyon és túl a tudományos újságíráson*” című nemzetközi konferencia és workshop magyar nyelvű előadásainak összefoglalói, amelyek a hazai média és a tudomány kommunikációjának aktuális kérdéseire fókuszálnak. A kötetben helyet kapott még Nyíri Kristóf és Fábri György egy-egy témához kapcsolódó tanulmánya is.

(A kötet online olvasható.)

Mindhárom kötetből 3-3 nyomtatott példányt is mellékelünk a beszámolóhoz.

3. Termékfejlesztés

Az elméleti tanulmányok és kutatások alapján a projekt korábbi időszakában is zajlott a folyamatos fejlesztés alatt álló termékek és szolgáltatások végső formáinak megvalósítása, alkalmazása, megjelentetése.

a; A World Science Forum program számára feldolgoztuk a konferencia elméleti tapasztalatait (ld. fent), az elkészült tanulmányokat és szakmai anyagokat a szervezők rendelkezésére bocsátottunk, az MTA vezetésével együtt kidolgoztuk a 2007-es rendezvény alapkonceptióját, s a megvalósításhoz szükséges cselekvési programot. Megterveztük a WSF 2007 nemzetközi kommunikációs stratégiáját, megkezdődtek a szervező és előkészítő munkálatok.

b; A projekt alapvető jellegű tudományszociológiai, társadalomkutatási és kommunikációfilozófiai eredményeire támaszkodva kommunikációs szolgáltatás kidolgozására és elindítására került sor a magyarországi tudásközpontok számára. Elsődlegesen az akadémiai kutatóhálózat műhelyei, tehát az akadémiai kutatóintézetek, támogatott kutatóhelyek, illetve interdiszciplináris-akadémiai programok körében tartjuk indokoltnak ezt a munkát. Hiszen a döntően akadémiai területen zajló eddigi kommunikációs tevékenységgel szemben joggal merült fel ez az elvárás – és az elmúlt időszak akadémiai-egyetemi kezdeményezései igazolták, hogy a kutatóhelyek vezetése fogékonyságot mutat a mind szélesebb körű megjelenítés iránt.

Mindezek alapján kidolgoztunk egy komplex kommunikációs szolgáltató-csomagot, amely tartalmazza a konkrét kommunikációs stratégiai szolgáltatásokat (kommunikációs átvilágítás, ez alapján kommunikációs ajánlások készítése; kommunikációs képességek feltárása; kommunikációs stratégia kidolgozása), a kommunikációs, PR és marketing szolgáltatások megvalósításának módját (tartalom-szolgáltatás, hirdetési anyagok készítése és elhelyezése médiafelületeken, online kommunikáció), és a

nyilvánosság-menedzselésre (információs szolgáltatások, pozicionálás elősegítése) vonatkozó ajánlatunkat.

Megvalósításának első lépései között szerepelt az MTA Kémiai Kutató Központjáról elkészített PR filmünk. A film elkészítése illeszkedik az indítandó Tudományos Televíziós csatorna (erről ld. lentebb) műsorelemei közé is.

c; A társadalom tudásképeire reflektáló tudás-brand építés stratégiájának kidolgozása és a tudásközpontok alkalmazható kommunikációs programjaként történő kifejlesztése.

A nyolc szemeszternyi Mindentudás Egyeteme előadás tapasztalatainak birtokában a kilencedik szemeszter folyamán kidolgoztuk ennek a tudásbrand-nek kézikönyvét, amely magába foglalja mindazt az ismeretanyagot, amelyet a ME-ről, mint tudománykommunikációs „termékről” tudni lehet és tudni kell. A kézikönyv tartalmazza a médiamenedzselés professzionalizmusa és a tudományos érték összhangjának megteremtéséhez szükséges projekt-elemeket. A Mindentudás Egyeteme termékleírása az előállítás folyamatát, tudósok és médiszakemberek együttműködését jól formalizált projektként foglalja össze. Külön érdekessége a promóciós elemek és tartalmi vonatkozások tudatos egymáshoz rendelése.

(A kézikönyv megtekinthető: *ftp – Mellekletek - Mindentudas Egyeteme_kezikonyv.pdf*).

d; A Mindentudás Egyeteme keretében a tudomány és laikusok párbeszéde, valamint az innováció best practice-jeinek bemutatása érdekében szükségesnek tartjuk (s ebben megerősít bennünket a nagyközönség véleménye is – ld. *ftp - Elemzesek_ME_MTA_meresekbol - MTA_kozvelemeny_2006.pdf*) egy „Tudományos Televízió” indítását. Kidolgoztuk a különböző televíziós műfajokra (dokumentumfilm, kisfilmsorozat, talkshow, hírműsor, tudományos magazinműsor, helyszíni közvetítés) vonatkozó elképzeléseinket (*megtekinthető: ftp – Mellekletek - Tudastelevizio_koncepcio.pdf*), és két műfajban is elkészültek az első filmek. Így született meg az első PR-dokumentumfilmünk az MTA Kémiai Kutató Intézetének munkájáról, eredményeiről (*a filmet DVD-n csatoljuk*), valamint az első kisfilm-sorozat a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozathoz kapcsolódva Tudományhíradó címmel. (*A kisfilmet DVD-n csatoljuk*, a filmek adásba kerültek a Duna Televízióban 2006. novemberében).

e; A projekt indulása után kifejlesztettünk egy információs honlapot, amelyet a munka előre haladtával egy ízben szerkezetileg teljesen átalakítottunk, hogy minden elvárásnak meg tudjunk felelni. Fiatal kutatóink segítségével honlapunk folyamatos információszolgáltatást valósít meg a tudás és társadalom témakörében. Elért eredményeink, rendezvényeink anyagai, kiadványaink szinte azonnal olvashatók rajta. Technikailag a honlap minden felmerülő igény kiszolgálására alkalmas. (*Megtekinthető: <http://www.tudastars.hu> címen*).

f; A projekt során science infotainment terméket fejlesztettünk ki.

Elkészült a *Mindentudás Egyetemét bemutató angol nyelvű film*, amely hiánypótló, s elengedhetetlenül szükséges a nemzetközi kapcsolattartáshoz. (A filmet CD-n csatoltuk az I. beszámolóhoz.)

A Mindentudás Egyeteme előadások, és az azok előkészítése során összegyűlt anyagok együtt kiemelkedő értékű „digitális szellemi tőkét” képviselnek, így a 7. szemeszterben felmerültek ennek a „tőkének” az egyéb hasznosítási lehetőségei. Ezért kidolgoztuk a *Mindentudás Egyeteme DVD kiadási koncepcióját* (megtekinthető: *ftp – Mellekletek DVD_csomag.pdf*). A DVD sorozat – mindenek előtt – a pedagógusok önfejlesztő, szemléletformáló, ismeretátadó és -szervező munkájához kíván segítséget nyújtani. Célunk, hogy a pedagógusok – ismereteik bővítése mellett – tanulóikat felkészítsék a problémaközpontú megközelítésre és erősítsék a tudományosság alapján álló véleményformálást. A csomag az iskolai órákon és egyéb felkészítőkön is jól használható szemléltető modellek és elektronikus szemelvények gyűjteményeként, mely segít megragadni a jelenségek mögötti összefüggésrendszereket. A tudomány elvont törvényszerűségeinek modern eszközökkel történő bemutatása az élményszerű tanítást-tanulást segíti, és egyben az általános módszertani kultúrát is fejleszti.

Az első DVD csomag címe: *Genetika*. Öt előadó (Dudits Dénes, Falus András, Raskó István, Szabad János és Venatianer Pál) előadásának hasonló szempontú feldolgozása után (ebből *Dudits Dénesét – Genetika I. DVD csatoljuk*) megszületett a *Genetika 6. – Multimédiás szemelvények is* (a *DVD-t csatoljuk*), amely fogalomtárával, illusztrációival, előadás bejátszásaival, stb. egy lemezen kíván segítséget nyújtani a pedagógusoknak és a laikus érdeklődőknek egyaránt.

Összegzés

Véleményünk szerint e 15 hónap futamidejű program teljesítette vállalt feladatait és megvalósította célkitűzéseit. Segítségével a tudományos kommunikációs és a tudós-laikus párbeszéd műhelye stabilizálódott, doktoranduszoknak és fiatal kutatóknak módot adva az ilyen skill-ek elsajátítására. (Ha a tervezett tudománykommunikációs képzések (több szinten is) megvalósulnak, úgy a jövő kutatói generációja már rendelkezni fog a tudományos eredmények és kutatások megfelelő kommunikációjának készségével).

A program hasznosulásának fő eleme, hogy a Mindentudás Egyeteme előadások elemzései, és ezek felhasználása termékekben, szakmai anyagokban hozzájárultak a "tudomány és társadalom" tematika érvényesítéséhez a magyarországi tudományos életben. Lehetővé vált a Mindentudás Egyeteme keretében a tudomány és laikusok párbeszédére alkalmas keretek működtetése, az innováció best practice-inek bemutatására alkalmas, médiaképes kezdeményezések indultak, valamint science infotainment termékek születtek a hazai és nemzetközi média számára.

A projekt eredményeképpen a tudomány és társadalom kapcsolatának sikeres tudományos és kommunikációs programjai megújult formában és a nemzetközi tudományos életben is versenyképes tartalommal folytatódhatnak tovább, a tudás-brand erősödése – bár szerény mértékben, de – javította a társadalom innovációs érzékenységét, növelte a tudáson alapuló gazdasági tevékenység tekintélyét.

Bízunk benne, hogy a természettudományos és műszaki tudás kulturális jelenségként történő népszerűsítése felkeltette a továbbtanulási érdeklődést ezen területek iránt, azonban még nagyon sok teendőnk van e téren. Ezért is szorgalmazzuk e területek rekrutációs bázisának növelését a felsőoktatásban.

Összegezve tehát elmondható, hogy a projekt alapkutatási jellegű tudományszociológiai, társadalomkutatási és kommunikációfilozófiai eredményeire támaszkodva kommunikációs motiváló kezdeményezések és szolgáltatások valósultak meg.

Mindez azonban nem csupán egy lezáruló program eredménye, hanem több tudománykommunikációs fejlesztés kiindulópontja. A projekt legnagyobb sikere ugyanis az, hogy a megvalósítása során kidolgozott koncepciók és elméleti alapozások túlnyúlnak az időszakon. Az ország egyik vezető egyeteme, az ELTE fejlesztési prioritásként határozta meg a tudománykommunikációt, akadémiai intézetek tudománykommunikációs szolgáltatásokra jelentették be igényüket, megkezdődött egy tudományközvetítő magyar tematikus televíziós csatorna megalapozása, az MTA pedig tudománykommunikációs hálózati központ megalapítását kezdeményezte. Ezek a törekvések a projektben kiforrálódott szakmai műhelyre és menedzsmentre támaszkodnak.

A legfontosabb üzenete a programnak az a tanulság, hogy e gyakorlati eredmények és a témakör tudományos igényű feldolgozásának folyamatos egymásra vonatkoztatása elengedhetetlen az innovatív, hatékony, hatásos és eredeti tudománykommunikációs munka folytatásához. A Tudástársadalom Alapítvány műhelye ebben megerősödve működik tovább.

A továbbműködés legfontosabb erőforrásai:

- a kutatások szakmai eredményei, tanulmányok, kötetek, elemzések,
- a projektmenedzsment tapasztalatai, készségei és stábjá,
- a kutatói és támogatói hálózat, a műhely pozicionáltsága.

Ezek alkotják a hazai tudománykommunikáció első számú szakmai bázisának kapacitását, amit a megkezdődött munkálatokban használunk fel. A projekt igazi sikere abban áll, hogy mindez középtávon is életképes, hasznos és színvonalas tevékenységet tesz lehetővé.

Kelt, Budapest, 2007. január 02.

Dr. Fábri György
Tudástársadalom Alapítvány
projektvezető